

„Nosztalgia valami olyasmi iránt ébred, amit félig éltünk meg vagy megélve félig értettünk meg, s amit később magányosságunk tükrében szemlélünk”. Így határozza meg a nosztalgia fogalmát Kulin Katalin *Mitosz és valóság* című kitűnő könyvében. Amennyiben úgy kezdünk neki Németh István legújabb könyvének, a *Hajnali utazásnak* az olvasásához, hogy ezt a meghatározást ismerjük, akkor meglepődve fedezük fel Kulin megállapításának helyességét. Mert a vékonyka könyv 16 történetének többségében a nosztalgia az, amely alaphangja a közlésnek, az író viszonyulása az ábrázolt világhoz.

Az említett 16 írást szinte számtani pontossággal két csoportra oszthatnánk. Az első nyolcra az a jellemző, hogy csaknem mindegyikben két hős van jelen: az író gyermeki énje és a felnőtt író, míg a második csoportba tartozó írásoknak jóformán csak egy hőse van: az író kislánya, mert a felnőtt író bennük mindjobban a háttérbe szorul azzal, hogy az utolsóknak csupán a mellékszereplők között bukkan fel. Már a nyitóírási óriás mondata nem más, mint a felnőtt ember nosztalgikus múltidézése. Igyekszik feleleveníteni gyermekkori élményeit, gondolatait, érzéseit. Akkori énie még csak részben éli át a valóságot, lelke mentes volt gondoktól, a játék, az egyszerű falusi élet örömei töltik ki. Mivel a sorokat író felnőtt immár természetesen képtelen visszatérni ebbe a gyermeki „aranykorba”, hol a valóságra csak a „német nyugtalankodik” felmondattal (s ehhez milyen szépen társul a szimbolikussá váló természeti kép: „a kertek alá merészkedtek a farkasok”), nem marad neki más hátra, minthogy felidézze írásaiban ezt a félig megélt vagy megélve félig megértett valóságot. A címadó írásban elmondja gyermeki repülési vágyát (valami nagy akarásnak jelképe), a *Szeptemberi emlékek*ben pedig annak lehetünk tanúi, hogyan fosztják meg az illúziótól, miszerint „ami van, öröktől fogva való és elmúlhatatlan”. De a felnőtt író hisz abban, hogy az a hangulat, amikor először ment iskolába, még létezik (mily szép költői képen ke-

resztül közli velünk ezt a gyermekes hitét!). „Elmondhatatlan, mint egy régi emlék” — mondja a tulipánlitról egy másik írásában, amelyben a gyermekkori élmény és érzés felidézéséhez újra társul a felnőtt szerző nosztalgikus viszonyulása a múlt-hoz. *A Milyen volt az első óra?* és az *Összetört virágcserep* már kevesebbet sejtet a fenti kettősségből, egyszerűen rövid gyermektörténetek csak. S ahogyan nő a kis hős, úgy ismeri meg mindjobban a világot, mindjobban megérti azt, s a felnőttél lassan elfogynak a nosztalgikus emlékezések. Az *Egy téli reggelt*, a ciklus záróírástát, már csak a felnőtt író mondja el, a kislíró énje csupán abban a felidézett vágyban bukkan fel, hogy szeretett volna szánkón utazni. Itt az író már nem egy megélt valami miatt érez nosztalgia, hanem egy meg nem élt, örökre elmulasztott élmény után.

Míg az első nyolc írás a felnőtté válás folyamatát és azzal párhuzamosan a nosztalgikus érzés kimúlását ábrázolja, addig a könyv második felét képező nyolc írásban az érzés a nosztalgia erősödésével jár. Mai történetek ezek, amelyek közül az elsőtben a főhős, a mesélő városi kislány, először értelmetlenül viszonyul szüleinek nosztalgikus múltidézéséhez (*Bodzaé*). Az *Utazás Bánátba* nemcsak földraizi visszatérés, hanem a múlt idézése is, amely az apa esetében érthetően nosztalgikus. Lánya először némileg gúnyosan viszonyul ehhez az emléksorhoz, de aztán, bár némileg motiválatlanul, ő is boldognak érzi magát ebben az új, számára csak részben érthető, falusi közegben. Apja fedtet fel vele egy varázslatos világot (*Látogatóban nenánál*), amelyhez immár a kislány viszonyul nosztalgikusan. Az *Úszó sziget* mondhatni a kötet legértékesebb írása. Remekül fedi át benne egymást egy pillanatra a múlt és jelen (ezt is a nosztalgia teszi lehetővé). A mesélő kislány nosztalgikusan viszonyul a közelmúlthoz, a befejező kép jelképes: a kis hős új életet kezd, de magával viszi a régi emléket. A *Ha apának jókedve van* írás az első olyan történet, amelyben nincs semmilyen múltidézés, de tanúi lehetünk a nosztalgia születésének: a

kislány egy olyan boldogító érzést idéz fel, amely mindjobban kivonul életéből. A *kimondhatatlan* a kötet gyengébb írásai közé tartozik, a gyermeki csalódást örökíti meg. Példa arra, hogy az élet teljesebb megértése megszünteti a nosztalgikus viszonyulást. A két utolsó mai történet a közelmúlt nosztalgikus viszálygyásáról szól.

Cselekményben és feszültségben szegény, inkább lírai történetek ezek. S nosztalgiára vall a nyelv is. Lényegében egyszerű szerkezetű mondatokat, gondosan válogatott mindennapi kifejezéseket és szavakat használt tudatosan a szerző. Írásai-

nak java részét ennek eredményeképpen valamilyenfajta letisztult líra hatja át és ehhez megfelelően társulnak a szép költői képek. Igen gyakran az írói üzenet lényegét Németh István költői képben tömören adja át az írás végén. Néha-néha jelképeket is alkalmaz, ezek közül talán a legmegindítóbb az utolsó írás cipruságacska, amellyel a szerző végső búcsút int a múltnak.

Németh István új könyve egyaránt szól gyerekekhez és felnőttekhez. Olvasmányos és értékeket magába záró. Az élet apró dolgainak varázsát fedeztetni fel velünk és felvillantja a pillanat gazdagságát.

VARGA ISTVÁN

A BEFEJEZETT SZÓTÁR

PENAVIN OLGA: *Szlavóniai (kórógyi) szótár*.
Forum, Újvidék, 1978.

Több mint egy évtized után befejeződött háború utáni könyvkiadásunk egyik legjelentősebb vállalkozása: Penavin Olga *Szlavóniai (kórógyi) szótára*. Az eddig csak részeiben felsejlő mű most teljességében előtűnik van. Amit részeiben láthattunk, kerek egészzé vált.

A két első rész kapcsán megjelent ismertetések és értékelések felsorolták a mű erőnyeit, hibáit. Ezekről most nem szólnék. Semmi újat nem mondhatnék, hiszen a szakirodalom legrangosabb hozzáértői ezt elmondták. Írásomban és a folyóiratban csak jelzem a mű befejezését.

Valamit mégis ki kell emelni. A kötetek késése miatt aggódtunk, mert — bár nyomdakész állapotban volt — csak részleteiben használhattuk. Ez az elhúzóds azonban sokat jelentett a szerzőnek, hiszen a bírálók jóindulatú megjegyzései alapján a késő kötetek anyagán „néhány megvalósítási formát” korrigálhatot.

Penavin Olga *Szlavónia (kórógyi) szótára* másik nagy művével, a *Szlavóniai hétköznapiakkal* a szerző leg-

teljesebb műve. Eddigi munkásságának csúcsteljesítménye. A mű több mint egyszerű szótár. A feldolgozott vidék népeletének gazdag, szinte kieméríthetetlen forrása.

A három kötetben a népnyelv egész szókincsének az összegyűjtésére törekedett. A szótár szócikke köznyelvi alakban közli a szót, ezt követi annak tájnyelvi alakja, majd zárójelben a paradigmásor, a szófaji megjelölése, a szó jelentése, illetve jelentésváltozatai. A legközönségebb jelentést németül, illetve latinul adja, a többi a szó szinonimáival, esetleg részletesebb leírással, körülírással. Ezek a szócikkek remekbe szabott kis néprajzi tanulmányok is egyben, melyeknek értékét növelik a példamondatokként használt közmondások, szólások és szóláshasonlatok. A szótárba a szerző felvette a feldolgozott négy falu személy- és földrajzi névanyagát is, így az egyben névtárjellegű is.

A három kötetet gazdag képanyag egészíti ki, amelyek jórészt Garay Akos felvételei, nehezen hozzáférhető forrásból közli azokat, a Magyar Néprajzi Múzeum anyagából.